

Формування оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності

Березовська Людмила Іванівна¹

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: lydunya@gmail.com

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-3032-7261>

Scopus Author ID: 57211315126

Стаття присвячена аналізу проблеми формування оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності. Представлено теоретичний аналіз поглядів науковців щодо визначення феноменів «оцінка», «оцінно-контрольні дії», «мовленнєвотворча діяльність»; позиціоновано авторське визначення основних ключових понять теми дослідження. Розкрито специфіку поетапного формування оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку у мовленнєвотворчій діяльності; схарактеризовано роль дорослого у формуванні перших оцінних і контрольних дій, якими мають оволодіти діти старшого дошкільного віку; акцентовано на важливості формування у вихованців навичок контролю й оцінювання, що сприятиме успішній підготовці їх до оволодіння літературною нормою рідної мови, коригування й усунення мовних помилок та огріхів. У представленому дослідженні зазначено, що в мовленнєвій діяльності оцінно-контрольні дії є необхідною умовою і засобом засвоєння елементарних лінгвістичних знань, формування мовленнєвих умінь і навичок спілкування. Обґрунтовано методи і прийоми роботи, які сприяють формуванню оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності. Наведено приклади завдань для формування умінь здійснювати оцінно-контрольні дії у мовленнєвотворчій діяльності. Отримані результати експериментального дослідження підтвердили ефективність запропонованих методів і прийомів роботи щодо формування оцінно-контрольних дій дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності.

Ключові слова: оцінка, оцінна дія, оцінно-контрольні дії, мовленнєвотворча діяльність, діти старшого дошкільного віку, розвиток мовлення.

Вступ. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є одним із пріоритетних завдань дошкільної лінгводидактики, оскільки спрямований на формування активного мовця, який вільно висловлюється у процесі спілкування, вміло використовує мову в різних життєвих ситуаціях, володіє розвинутими комунікативно-мовленнєвими здібностями, культурою мовленнєвого спілкування. Крім того, мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності дитини, у процесі якого вона пізнає світ, формує і розкриває свій внутрішній потенціал, «образ-Я», засвоює культурні цінності як активний суб'єкт взаємодії.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (Базовий компонент, 2021) виділено освітній напрям «Мовлення дитини», провідним завданням якого є здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження, використовувати різноманітні форми мовленнєвого висловлювання та засоби виразності. Крім того, у документі зазначено, що мовленнєва компетентність включає фонетичні, лексичні, граматичні, діалогічні та монологічні складники, їх взаємозв'язок та взаємозумовленість. Таким чином, важливим завданням мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку є оволодіння літературною нормою рідної мови, коригування й усунення мовних помилок та недоліків, вироблення у вихованців умінь оцінювати власні висловлювання, виправляти мовленнєві помилки. Без цих умінь неможливе належне засвоєння дітьми елементарних мовленнєвих навичок, практичних умінь будувати змістовні висловлювання залежно від ситуації спілкування.

Мета та завдання дослідження. Мета – схарактеризувати особливості формування оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності.

Завдання дослідження: на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури розкрити зміст основних понять дослідження, зокрема: «оцінка», «оцінна дія», «контрольна дія», «формування оцінно-контрольних дій», мовленнєвотворча діяльність».

¹ доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Матеріали та методи дослідження. Методами дослідження виступили теоретичний аналіз, синтез, систематизація та узагальнення результатів наявних досліджень для визначення методологічних засад формування оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності.

Результати дослідження. Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку завжди була однією із пріоритетних у ракурсі досліджень О. Аматьєвої, А. Богуш, М. Вашуленка, Н. Гавриш, О. Дяченко, К. Крутій, В. Мельничайка, М. Пентилюк та ін. Формування оцінно-контрольних дій у різних видах діяльності дітей дошкільного віку досліджували вчені в різних напрямках: філософському (І. Зязюн, М. Коган, О. Лосева та ін.); психологічному (Б. Ананьєв, І. Бех, В. Мясіщев та ін.), педагогічному (С. Луців, О. Монке, І. Паласевич, О. Савченко, Г. Троцько, М. Фіцула та ін.), лінгводидактичному (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Н. Савінова, С. Чемортан та ін.). Учені одноголосні в тому, що оцінювання і контроль у мовленнєвій діяльності доступні вже дітям середнього дошкільного віку.

Насамперед з'ясуємо визначення поняття «оцінка» за словниковими джерелами. Так, психологічний словник поняття «оцінка» пояснює як «вимірювання індивідуальних відмінностей, пов'язаних із характерними особистісними рисами» (Шапар, 2007: 317); «встановлення відповідності кількісно-якісних характеристик якогось об'єкта щодо певних вимог» (Войтко: 1982: 115). Новий тлумачний словник української мови поняття «оцінка» тлумачить як: «думка, міркування про якість, характер, значення тощо, кого-, чого-небудь» та «прийняте позначення якості знань і поведінки» (Яременко, 1999: 172). У педагогічному словнику С. Гончаренка наведено визначення поняття «оцінка шкільна», яке пояснюється як визначення й вираження в умовних знаках – балах, а також в оцінювальних судженнях педагога, ступеня засвоєння вихованцями знань, умінь та навичок відповідно до програмових вимог (Гончаренко, 2011: 245).

Оцінка у навчанні відбиває результати контролю та є інтерпретацією і формалізацією результатів оцінювання (Артюшина, 2008). Зміст оцінювання полягає у з'ясуванні соціально прийнятних форм поведінки та оцінюванні інших людей. Формування оцінних еталонів та стереотипів поведінки забезпечує взаємодію, уніфікує і полегшує спілкування та взаємне пізнання (Коваль, 2013: 102).

У процесі навчання української мови оцінюються програмні знання, уміння й навички дітей, їхня мовна, мовленнєва, комунікативна компетентності. Так, у процесі навчання мови оцінюються мовні та мовленнєві вміння й навички, знання про мову і мовлення, досвід творчої діяльності та особистого емоційно-ціннісного ставлення до світу (Пентилюк, 2016: 111).

А. Богуш вважає, що поняття «оцінка» враховує насамперед позицію педагога, оскільки вона відображає адекватне, об'єктивне, позитивне чи негативне його судження про процес чи результат діяльності дитини. Вчена слушно зауважує, що під впливом оцінки педагога зароджуються і формуються перші оцінні судження дітей (Богуш, 2010). Суголосні з поглядами вченої у тому, що педагогічна оцінка буде здійснювати позитивний вплив на оцінку дітей лише тоді, коли вихователька зосереджуватиме увагу дітей на різних аспектах поведінки та в різних видах діяльності; формуватиме у свідомості дітей загальні критерії оцінки правил поведінки і взаємовідносин; привертатиме увагу дітей до самостійної діяльності; підкреслюватиме у своїй оцінці просування дитини вперед, її моральне зростання; спрямовуватиме на результат діяльності, а не на дитину (Богуш, 2010). Зауважимо, що А. Богуш – одна з перших українських учених, хто дослідив оцінно-контрольний компонент у мовленнєвому розвитку дітей дошкільного віку.

Дисертаційне дослідження О. Монке присвячене формуванню оцінно-етичних суджень у художньо-мовленнєвій діяльності дітей старшого дошкільного віку, яке авторка пояснює як висловлювання, в яких на основі аналізу процесу і результату діяльності стверджується або заперечується адекватність поведінки чи вчинку людини до морально-етичних норм, прийнятих у суспільстві; це характеристика певного ставлення особистості до поведінки іншої людини; розкриття мотивів, які б спонукали дитину до вибору відповідної оцінки (Богуш, Монке, 2002: 104).

Узагальнивши аналіз поглядів учених, поняття «оцінка» в контексті оцінно-контрольних дій, будемо розуміти як сформовану (об'єктивну чи суб'єктивну) позицію педагога (дитини) щодо особистої діяльності чи діяльності оточуючих, що відображає те, що відбувається у її свідомості і виявляється як матеріальна норма. Під впливом педагогічної оцінки формуються адекватні оцінки дітей; вихованці зіставляють свою роботу зі зразком виховательки, порівнюють та висловлюють свою оцінку. О. Кононко зазначає, що самопізнання і самоствердження виникають під впливом оцінних ставлень до особистості, яка зростає, і сприяють виникненню самоствердження, «внутрішнього погляду» на себе як на об'єкт пізнання і переживання (Кононко, 2004). Таким чином, оцінка відіграє важливу роль у становленні

дитини дошкільного віку як соціальної істоти, як особистості, що виникає під впливом оцінних ставлень до неї. Одержуючи оцінку своєї діяльності (дій, вчинків), дитина пізнає себе, у неї формуються моральні орієнтири та цінності. У 5-6 років дитина здатна адекватно оцінити результати своєї діяльності. Водночас для багатьох дітей притаманною є завищена самооцінка як своєрідний захисний механізм підтримки позитивного ставлення до себе, своєї гідності. Власне, гідність виступає як якість особистості, що потребує підтримки з боку дорослих. Дорослий є прикладом для наслідування. Виявляючи певне ставлення до дитини, дорослі допомагають їй зорієнтуватись у тому, ким вона є для оточуючих, побачити себе збоку, озброюють її оцінними еталонами, мірками, знаннями про довколишній світ. Тим самим висловлювання дорослих сприяють формуванню високої або низької самооцінки, викликають у дитини переживання, пов'язані з можливими діями з боку оточуючих. Ефективний вплив на дитину має і поведінка дорослого, мова, манери спілкування, міміка, жести, інтонація. Використання у мовленні дорослих певних мовних стратегій спілкування сприятиме досягненню поставлених виховних цілей (Ляпунова, 2016). Формування усталених оцінок у вихованців стосовно будь-якої діяльності, у тому числі мовленнєвотворчої, є важливим завданням вихователів закладу дошкільної освіти. Під впливом оцінки педагога у дітей формуються перші оцінні й контрольні дії, якими вони мають оволодіти в період дошкільного дитинства. З поміж них: взаємооцінка і взаємоконтроль – уміння оцінювати та контролювати дії однолітків; самооцінка і самоконтроль – уміння оцінювати та контролювати власну діяльність (Богущ, 2010).

Розглянемо сутність оцінно-контрольних дій у працях учених.

А. Богущ відзначає, що оцінні дії спрямовані на оцінку результатів освітньої діяльності та включають аналіз процесу діяльності, порівнювання результатів діяльності із заданими вимогами. Це мовленнєва дія, в якій розкриваються мотиви, що спонукають дитину до вибору відповідної оцінки. (Богущ, 2010). Контрольні дії, на думку вченої, це усвідомлене регулювання дитиною мовленнєвої діяльності для запобігання мовленнєвих помилок (Богущ, 2010). У мовленнєвій діяльності оцінно-контрольні дії є необхідною умовою і засобом засвоєння дитиною елементарних лінгвістичних знань, формування мовленнєвих умінь і навичок спілкування. Дитина дошкільного віку повинна вміти оцінювати й контролювати свою діяльність та діяльність однолітків. Набуттю такого вміння передують оцінна діяльність виховательки. Педагог повинен контролювати діяльність дитини, поетапно розподіляючи кожен дію та операцію. Що більше узагальнюється, вдосконалюється дія, то менше контролю (коригування) вона потребує з боку дорослого, оскільки дитина здатна самостійно виправляти свої помилки, тобто контролювати свою діяльність. Важливу роль у формуванні нормативного мовлення відіграють настанови педагога, типу «будь уважна (-ий)», «подумай», «поміркуй, як краще сказати» тощо. Важливо у спілкуванні з дітьми виключати різкі інтонації, які негативно впливають на вихованців, порушують психологічний мікроклімат, викликають страх та дискомфорт.

Формування оцінно-контрольних дій у дітей дошкільного віку відбувається поетапно і залежить від низки чинників, зокрема від зразка педагога, який потребує не лише відтворення дитиною чіткого його виконання, але й перевірки, як воно виконано. Крім того, формування оцінно-контрольних дій у мовленнєвій діяльності залежить від рівня мовленнєвого розвитку дітей, оскільки засвоєння правильної звуковимови, лексичних і граматичних форм, синтаксичних конструкцій підвищує адекватність оцінно-контрольних дій, натомість бідність лексики дітей, наявність помилок у мовленні гальмують формування дій контролю, підвищують неадекватність оцінних дій (Паласевич, 2016). Дитина дошкільного віку характеризується підвищеною активністю, готовністю приймати спонтанні рішення, зацікавленістю, постійними запитаннями до дорослих, усталеною мотивацією до досягнення успіху, розвинутих уявленнях. Кінцевим результатом будь-якої мовленнєвої діяльності є її продукти (розповіді, висловлювання, бесіди тощо.), тобто те, що характеризує і яскраво виражає особистість дитини, допомагає іншим її сприйняти і зрозуміти (Березовська, 2004). Спостереження засвідчують, що дитина у процесі говоріння і слухання звертає увагу передусім на зміст висловлювання, контролює правильність його побудови, вчиться доречно до ситуації добирати слова та вирази. Для того, щоб мовленнєві помилки були усвідомленими дітьми, вони мають посісти структурне місце мети під час виконання мовленнєвого завдання [Богущ, 2010]. Увага дитини має спрямовуватися на мовленнєві помилки, «неправильності» в побудові словосполучень і речень. Дорослий є прикладом для наслідування, тому виховательці необхідно дотримуватись у своєму мовленні усіх норм та правил, які пропонуються дитині для виконання.

Адекватна оцінка з боку педагога стимулює дітей дошкільного віку до поліпшення досягнутих результатів, встановлення узгодженості між її домаганнями та можливостями. Для того, щоб дитина

відкрила себе як неповторну, індивідуальну особистість, усвідомила свою позицію в соціальному середовищі, потрібно насамперед пізнати і оцінити себе, результат своєї діяльності. З розвитком самосвідомості дитина не лише пізнає, але і творить себе, стверджує свою самоцінність. У зв'язку з цим, внутрішній світ набуває для дитини дошкільного віку не лише якісно нового суб'єктивного забарвлення, як зазначає О. Кононко, а й перетворюється на важливий регулятор її життєдіяльності: вдаючись до дій, діти молодшого дошкільного віку зважають на свої уміння, можливості, досвід попередніх успіхів та невдач, типові оцінки авторитетних дорослих. Це засвідчує сформованість у них тією чи тією мірою реалістичних уявлень про себе, про зміст своїх оцінок, набутих у спілкуванні з іншими (Кононко, 2004). Отже, пам'ятаючи про позитивні емоції від попередньої діяльності, дитина охоче буде виконувати і наступну діяльність, стимульовану мовленнєвими ситуаціями успіху.

У дослідженні діти старшого дошкільного віку були занурені в мовленнєвотворчу діяльність, яка спонукала їх до висловлювання певних оцінних дій, суджень.

Базовий компонент дошкільної освіти (Базовий компонент, 2021) вимагає від дитини певного рівня мовленнєвої освіченості, тобто сформованості мовленнєвої компетентності у різних видах діяльності.

Проблему мовленнєвотворчої діяльності дітей дошкільного віку досліджували (А. Богуш, Н. Гавриш, В. Захарченко, С. Ласунова, Н. Орланова, Т. Постоян, С. Чемортан та ін.) Учені обґрунтували значущість і необхідність розвитку творчого потенціалу в дітей дошкільного віку, який є сенситивним періодом для оволодіння мовленнєвотворчої діяльності.

Мовленнєвотворча діяльність – складний вид творчої діяльності дітей дошкільного віку, що потребує взаємодії різних психічних функцій, зокрема, пам'яті, мислення, мови, сприйняття.

Терміносполучення «мовленнєвотворча діяльність» належить Н. Гавриш. Означену дефініцію учена пояснює як творчу діяльність, у якій через складання різних типів зв'язних висловлювань дитина відображає почуття, уявлення, враження, образи уяви, навіяні художніми творами, сприйманням довкілля (Гавриш, 2002: 18). Крім того, учена зауважує, що мовленнєвотворча діяльність – це феномен мовленнєвої культури, що відбиває рівень психічного розвитку, мовленнєвої компетентності, внутрішнього духовного і душевного стану, вираження переваг та інтересів дітей, вона також є могутнім засобом їхнього художньо-естетичного, інтелектуально-творчого розвитку, формування креативного начала кожної особистості (Гавриш, 2002: 5).

У дослідженні під мовленнєвотворчою діяльністю дітей дошкільного віку розуміємо вміння розкрити своє власне «Я», у творчій розповіді виявити свою індивідуальність і неповторність стосовно інших дітей; через засоби художньої виразності (мовні і немовні) передати свої емоції і почуття, настрої і переживання, власні думки і фантазії; вміння дитини шляхом творчого пошуку знаходити нове вирішення цієї проблеми, творчо та оригінально мислити, передавати свої думки.

Мовленнєвотворча діяльність дітей дошкільного віку пов'язана з різними видами дитячої активності та ініціативності. Ініціативність дітей старшого дошкільного віку виявляється у всіх видах діяльності, але найяскравіше у спілкуванні, предметній діяльності, грі. Дитина може знайти заняття, що відповідає її бажанню, включитися в розмову, запропонувати тему для розмови. Ініціативність пов'язана із зацікавленістю, допитливістю, винахідливістю і сприяє мовленнєвотворчій діяльності.

Отже, зауважимо, що будь-яка творча діяльність дитини супроводжується емоціями і почуттями, тобто відбувається на певному емоційному тлі, яке здебільшого буває позитивним (у ситуації успіху), чи негативним (у ситуації неуспіху). Тому в процесі роботи з дітьми дошкільного віку було враховано ситуації успіху. Будь-який успіх пов'язаний з позитивними емоціями, почуттями радості, задоволення від успішного виконання діяльності. Пригадуючи позитивні емоції від попередньої діяльності, дитина охоче буде виконувати і наступну діяльність, стимульовану мовленнєвими ситуаціями.

Формуванню оцінно-контрольних дій дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності сприяли такі методи і прийоми роботи:

- вказівка вихователя на наступну оцінно-контрольну діяльність. Наприклад: «Уважно слухайте відповіді (розповіді) товаришів, слідкуйте за послідовністю викладених подій. По закінченні ви оцінуватимете їхню розповідь»;

- запитання вихователя на зразок: «Що можна сказати про розповідь Оленки?», «Чим вам сподобалася розповідь Михайлика?», «Хто помітив помилку в реченні Сергійка?», «Які зайві слова сказала у своєму реченні Дарина?», «Як правильно потрібно побудувати це речення?», «Як ти гадаєш, чи правильно ти побудував (-ла) речення?»;

- зіставлення зразка (розповіді вихователя) з розповідями дітей. «Діти, пригадайте, якими словами я розпочала свою розповідь, а якими – Тетянка?», «Чим я закінчила свою розповідь і про що в кінці розповідала Софія?», «Повторіть це речення (слово) так, як я»;

- зіставлення розповідей і відповідей дітей. Наприклад: «Діти, чия розповідь вам найбільше сподобалась і чому?», «Хто з дітей відповів правильно?», «Виберіть правильну відповідь» тощо;

- залучення дітей до оцінки відповідей і розповідей з допомогою фішок оцінок: червона фішка – сигнал небезпеки, неправильна форма слова; синя фішка – правильна відповідь. Діти уважно слухають відповідь і викладають на столі фішку відповідного кольору. За вказівкою вихователя аналізують відповіді дітей;

- складання розповіді за опорними словами, оцінка дітьми композиції (чи всі слова були задіяні в розповіді та в якому порядку);

- складання розповіді за планом і оцінка їх дітьми відповідно до плану (Березовська, 2004:)

Виокремлені методи і прийоми роботи слугували підґрунтям розробки експериментальної моделі формування оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності.

Проілюструємо прикладами завдання, які виконували діти старшого дошкільного віку за показником: уміння оцінювати свою розповідь і розповідь казки однолітком.

Завдання 1. Мій улюблений казковий герой

Мета: з'ясувати вміння дітей оцінювати вчинки героїв казки, розвивати вміння здійснювати самоаналіз.

Матеріал: ілюстрації до казок, фішки для оцінювання: червоні, жовті, чорні.

Процедура виконання. Діти сидять півколом і по черзі розповідають про свого улюбленого казкового персонажа. Після розповіді, вихователька ставить запитання: Чому цей герой твій улюблений? За що він тобі подобається? Він хороший чи поганий? Чи хочеш ти бути на нього схожа (-ий)? Чому? Інші діти оцінюють розповідь товариша, доповнюють її, визначають правильність та повноту відповіді, піднімаючи фішку відповідного кольору. Червону фішка – відповідь повна, дитина надала адекватну оцінку літературному герою; жовта фішка – в розповіді наявні певні неточності; чорна фішка – розповідь неадекватна, дитина не змогла дати відповідь на поставлені вихователем запитання.

Завдання 2. Оціни розповідь.

Мета: з'ясувати вміння дітей оцінювати свою розповідь казки і розповідь казки однолітком.

Матеріал: казкове лото, фішки для оцінювання: червоні, жовті, чорні.

Процедура виконання. Діти працювали в групах по 4 осіб. На столі у них казкове лото – ілюстрації до знайомих українських народних казок і різнокольорові фішки. Дитина обирала ілюстрацію, показувала учасникам групи, називала, з якої казки ілюстрація, та переповідала її зміст. Інші діти оцінювали розповідь: якщо назва казки правильна і адекватна, повна розповідь за змістом казки та ілюстрації, діти піднімали червону фішку, якщо в розповіді наявні неточності (наприклад, неправильна назва казки, а розповідь правильна, чи назва правильна, а розповідь неточна, неповна – піднімали жовту фішку. У разі, якщо дитина неправильно називала казку і розповідь неадекватна – піднімали чорну фішку).

Завдання 3. Розклади ілюстрації до казки та оціни розповідь товариша

Мета: виявити вміння дітей оцінювати розповідь казки товаришем.

Процедура виконання. Діти працювали у групах по 4 осіб. На столах у них були розміщені ілюстрації до відомих казок і різнокольорові фішки. Дитина обирала казку, і відповідно до змісту казки, обирала ілюстрацію та розповідала казку. Інші діти оцінювали відповідь. Якщо дитина правильно розклала ілюстрації, і переповідала зміст – отримала червону фішку, якщо в розповіді були припущені певні неточності (наприклад, неправильна послідовність героїв) – жовта фішка, якщо дитина не змогла пригадати зміст казки, дібрати ілюстрації до неї – отримувала чорну фішку.

Обговорення результатів. За результатами виконання дітьми старшого дошкільного віку запропонованих завдань було визначено рівні сформованості оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності. Експериментальні дані засвідчили позитивні результати сформованості оцінно-контрольних дій у дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності. 43,6% дітей старшого дошкільного віку виявили достатній рівень сформованості оцінно-контрольних дій у мовленнєвотворчій діяльності.

Висновки. Отримані результати експериментального дослідження засвідчили ефективність розроблених методів і прийомів роботи щодо формування оцінно-контрольних дій дітей старшого дошкільного віку в мовленнєвотворчій діяльності. Натепер вихованці почали більш критично ставитися

до власного мовлення, навчилися контролювати мовленнєві висловлювання, своєчасно помічати допущені мовленнєві помилки та виправляти їх.

Література

Березовська Л. І. Розвиток творчого мовленнєвого самовираження старших дошкільників в ігрових казкових ситуаціях : дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 2004. 214 с.

Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. 374 с.

Богуш А., Монке О. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку : монографія. Одеса, 2002. 239 с.

Гавриш Н. В. Розвиток мовленнєвотворчої діяльності в дошкільному віці і: автореф. дис. ... доктора. пед. наук : 13. 00. 02. Київ, 2002. 42 с.

Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

Коваль О. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки : навч. посіб. 2-ге вид. Тернопіль : ТНЕУ, 2013. 138 с.

Кононко О. Л. Самосвідомість у житті дошкільника. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне : РДГУ, 2004. Вип. 29. С. 6–11.

Ляпунова В. А. Роль оцінки у формуванні толерантності дитини дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. 1 (83) URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78393393.pdf>

Новий тлумачний словник української мови. У 4-х т. / Укл. В. Яременко, О. Сліпушко. т. 3. Київ: Аконті, 1999. 927 с.

Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти в Україні (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН від 12.01.2021 року № 33. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

Паласевич І. Д. Особливості формування оцінно-контрольних дій старших дошкільників у навчально-мовленнєвій діяльності *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2020. Вип. 6 (162). Чернігів : НУЧК, 216 с. URL: <https://visnyk.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Palasevych-I.pdf>

Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища шк., 1982. 214 с.

Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. М. В. Артюшиної. Київ : КНЕУ, 2008. 216 с.

Словник-довідник з української лінгводидактики. 2-ге вид., доповн. та переробл. / за заг. ред. М. Пентиліук. Харків : Вид. група «Основа», 2016. 176 с.

Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

Developing evaluative and controlling actions of senior preschoolers in speech-creating activities

Berezovska Liudmyla²

*State institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine*

The article is devoted to the analysis of the problem related to the development of evaluative and controlling actions of senior preschoolers in speech-creating activities. Theoretical analysis of scholars' views on the definitions of the phenomena "evaluation", "evaluative and controlling actions", "speech-creating activity" have been presented; the author's definition of the key concepts under research topic has been given. The specificity of gradual development of evaluative and controlling actions of senior preschoolers in speech-creating activities has been revealed; the role of the adult in the development of the first evaluating and controlling actions, which should be mastered by children of senior preschool age, has been specified. Emphasis is placed on the importance of developing students' skills to control and evaluate actions, which will contribute to their successful preparation for mastering the literary norm of the native language, correction and elimination of language errors and flaws. In the presented research, it is noted that in speech activity evaluating and controlling actions are a necessary condition and means of mastering elementary linguistic knowledge, developing speech and communication skills. Some methods and techniques of teaching / learning that contribute to the development of evaluative and controlling actions of senior preschoolers in speech-creating have been substantiated. Some examples of assignments facilitating the development of the skills to perform

² Doctor of Pedagogical Sciences, Head of the Department of Theory and Methods of Preschool Education of the State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky"

evaluative and controlling actions in speech activity have been given. The obtained results of the experimental study confirmed the effectiveness of the proposed methods and techniques aimed at the development of evaluative and controlling actions of senior preschoolers in speech-creating.

Keywords: *assessment, evaluative actions, evaluative and controlling actions, speech-creating activity, children of senior preschool age, speech development.*

References

- Artyushina, M.V. (2008). Psihologiya diyalnosti ta navchalniy menedzhment [Activity psychology and educational management]. navch. posib. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
- Berezovska, L.I. (2004). Rozvitok tvorchoho movlennevoho samovirazhennya starshih doshkilnikiv v igrovih kazkovih situatsiyah [Development of speech-creating self-expression of the children of preschool age in fairy-playing situations]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
- Boghush, A.M. (2010). Movlennjevyj rozvytok ditej vid narodzhennja do 7 rokov : [Speech development of children from birth to 7 years]. monohrafija Kyiv: Vydavnychyj Dim «Slovo» [in Ukrainian].
- Boghush A., & Monke O. (2002). Formuvannja ocinno-etychnykh sudzhenj u ditej starshogho doshkiljnogho viku [Formation of evaluative and ethical judgments in older preschool children]. monohrafija. Odesa [in Ukrainian].
- Ghavrysh, N.V. (2002) Rozvytok movlennjevtvorchoji dijajnosti v doshkiljnomu vici [Development of speech activity in preschool age] *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: [in Ukrainian].
- Goncharenko, S.U. (1997). Ukrayinskiy pedagogichnij slovník [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Libid [in Ukrainian].
- Koval, O. (2013). Tematichnij slovník-dovídnik z psihologiyi ta pedagogiki [Thematic dictionary-reference book on psychology and pedagogy]: navch. posib. 2-ge vid. Ternopil : TNEU [in Ukrainian].
- Kononko, O.L. (2004). Samosvidomist u zhitti doshkilnika [Self-awareness in the life of a preschooler] *Onovlennya zmistu, form ta metodiv navchannya i vihovannya v zakladah osviti – Update the content, forms and methods of teaching and education in educational institutions*. Rivne: RDGU, 29 [in Ukrainian].
- Lyapunova, V.A. (2016). Rol otslnki u formuvanni tolerantnosti ditini doshkilnogo viku [The role of assessment in the formation of tolerance of preschool children]. *Pedagogichni nauki – Pedagogical sciences*. 1 (83), Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/78393393.pdf> [in Ukrainian].
- Yaremenko V., & Slipushko O. (1999). Noviy tлумachnij slovník ukrayinskoyi movi [New explanatory dictionary of the Ukrainian language]. (Vols. 1-4). Kyiv: Akonit [in Ukrainian].
- Palasevich, I.D. (2020). Osoblivosti formuvannya otsinno-kontrolnih diy starshih doshkilnikiv u navchalno-movlennevy diyalnosti [Peculiarities of formation of evaluation and control actions of senior preschoolers in educational and speech activity]. *Visnik Natsionalnogo universitetu «Chernigivskiy kolegium» imeni T. G. Shevchenka – Bulletin of the Taras Shevchenko National University "Chernihiv Collegium"*. 6 (162). Chernigiv : NUChK. Retrieved from <https://visnyk.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/04/Palasevych-I.pdf> [in Ukrainian].
- Pentilyuk, M. (2016). Slovník-dovídnik z ukrayinskoyi lingvodidaktiki [Dictionary-reference book on Ukrainian language didactics]. 2-ge vid., dopovn. ta pererobl. Harkiv: Vid. grupa «Osnova» [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennya Bazovogo komponenta doshkilnoyi osviti v Ukrayini (2021). [About the statement of the Basic component of preschool education in Ukraine] Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> [in Ukrainian].
- Shapar, V.B. (2007). Suchasnij tлумachnij psihologichnij slovník [Modern explanatory psychological dictionary]. Harkiv: Prapor [in Ukrainian].
- Voytko, VI. (1982). Psihologichnij slovník [Psychological dictionary]. Kyiv: Vischa shk. [in Ukrainian].

Accepted: August 16, 2021

